

Ювсечко Ярослав Володимирович
кандидат філософських наук,
доцент Хмельницького
національного університету

СИНКРЕТИЗМ НОВІТНІХ РЕЛІГІЙ ЯК ФОРМА ПРОЯВУ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКИХ ТЕНДЕНЦІЙ У РЕЛІГІЙНОМУ ПРОЦЕСІ

Природа новітніх релігій наповнена конкретним історичним та соціокультурним змістом, у них відображені ті процеси (економічні, політичні, культурні), що постають з реалій сучасної епохи. Новітні релігії вдало поєднують з ідеєю надприродного філософські, правові, політичні, моральні та культурні елементи. До релігійних вчень долучаються наукові дані про природу, суспільство, людину з метою обґрунтування своїх положень. Особливість новітніх релігій і в тому, що вони прагнуть осмислити й інтерпретувати події сучасного суспільного життя, виходячи насамперед з явищ і процесів дійсності. Тому неорелігії слід розглядати як соціокультурне і духовне явище, що має власні причини виникнення, еволюції, трансформації, і доступне науковому поясненню й об'єктивному дослідженню виключно у рамках відповідного соціального та культурного середовища з урахуванням як суспільних тенденцій, так і закономірностей розвитку релігійної сфери.

Новітні релігії – це продукт сучасного глобалізаційного етапу розвитку суспільства, породжений спільними для різних напрямків причинами, розглядати який слід саме як глобальне явище, а не лише як окремі прояви релігійної творчості. Основними чинниками появи та поширення неорелігій на даному етапі стали загальноцивілізаційні зрушення, які яскраво свідчать про глобальну єдність змін, що відбуваються у світі, і обумовлені процесом переходу до нової соціокультурної реальності – постмодерного або постіндустріального суспільства.

Постмодернізм постає як широке соціокультурне й світоглядне явище, у якому присутні прагнення до переосмислення історичних форм філософії і мистецтва, подолання конфронтації у політиці та культурі, відродження потреби зрозуміти дійсність, проникнути в таємничий смисл існування людини у світі. В цілому, постмодернізм – це і філософський напрямок, і сучасна епоха (постмодерн), виявом котрої є сучасна постмодерністська ситуація, і тенденція, що впливає на безліч аспектів життя суспільства. У даному ж ракурсі постмодернізм потрібно розглядати як сучасну світову тенденцію, яка своїми наслідками (секуляризацією та інформатизацією, кризою гуманізму та цінностей духовної культури, взаємопроникненням культур тощо) впливає і на релігійну сферу буття людини. Сьогодні у свідомості людини утверджуються глобалізаційні цінності, завдяки чому твориться нова соціально-культурна реальність, для якої властиве плюралістичне співіснування релігійних систем і вільне творення нових [4, с. 46].

Таким чином, ставимо за мету з'ясувати спільні положення, що присутні у догматиці та діяльності новітніх релігійних рухів та водночас у засадничих принципах постмодерністського світогляду й філософії, що дасть можливість визначити характерний неорелігійний синкретизм як постмодерністський феномен у релігійному процесі.

Постмодерністська парадигма стала певною формою самоусвідомлення західної постіндустріальної цивілізації другої половини ХХ століття. Релігія, безперечно, також не змогла уникнути її впливу, що найперше проявилось у таких феноменах духовного життя як неорелігії. Лідери нових релігійних рухів (НРР) вчасно відчули перепади в суспільних настроях і вміло зреагували на них. Вони різко викривали вади цього «гріховного» світу, вдало рекламували себе як унікальних спасителів, проповідників вищої мудрості та моралі. Новітні релігії обіцяли спасіння кожному, безмежні можливості морального вдосконалення, самовираження і подолання безвихідності. Традиційні форми поклоніння абстрактному й віддаленому Богу, який обіцяє спасіння лише «колись», почали активно конкурувати із гарантіями порятунку та досягнення вищих станів людини вже тепер. Таким чином, особистість та її переживання постали в якості центра релігійного життя, посилювався й прагматичний відтінок віри. Постала вже зовсім інша форма прояву ідентичності сучасного віруючого – важливо не те, що істинне, а те, що тобі подобається.

Варто зазначити, що успіх світоглядної парадигми неорелігійних утворень пояснюється її узгодженістю з сучасними соціокультурними тенденціями та процесами, зокрема секуляризацією, масовою культурою, глобалізацією, науково-технічним прогресом, що разом можна означити як процеси постмодерних трансформацій. Відповідно, більшість сучасних неорелігій, з'явилися і мали можливість з'явитись тільки в постмодерну добу, що виступила каталізатором виникнення і розширення масштабів діяльності сучасних НРР, їх виходу із замкненого кола та високої динаміки розвитку. Сучасна постмодерністська ситуація виявилась надзвичайно сприятливою для творення нової релігійності. Сучасні процеси надають НРР більшої конкурентоздатності у порівнянні з традиційними релігіями. Сучасна людина поступово формує нову ідентичність, в рамках якої помітно змінюються уявлення про Бога та віра як така.

Неосинкретизм новітніх релігійних рухів – це перш за все комбінація окремих елементів різних релігійних течій. Явище синкретизму переважно притаманне суспільствам, де співіснують різноманітні релігійні традиції. Але різниця між класичними формами синкретизму та неосинкретизмом полягає в тому, що у неосинкретизмі доктрини та ритуали поєднанні штучно, часто просто на основі досяжності інформації [1, с. 94].

Розвиток сучасної синкретичної релігійності та й власне віровчення новітніх релігій значною мірою ґрунтується на основних постмодерних принципах – радикальній плюралістичності, еkleктизмі, фрагментарності, епістемологічній невпевненості, підпорядкованості технократичним процесам та інших [5, с. 32]. Тому синкретичні неорелігії небезпідставно можуть розглядатись як результат тих трансформацій, що їх переживає сучасне

суспільство у зв'язку із входженням до нової соціокультурної реальності – постмодерного або постіндустріального суспільства. Їхня ідейна конкурентоздатність, потужний потенціал розвитку обумовлені узгодженістю їх змісту, культової практики, інституційних форм з процесами і тенденціями постмодерних трансформацій.

Поширенню та утвердженню ідей синкретичних неорелігій в суспільній свідомості як у світовому масштабі, так і в нашій країні, сприяє доволі глибока їх укоріненість та співзвучність з настроями, очікуваннями та тенденціями, притаманними сучасній постмодерній культурі, зокрема, відкритістю, демократичністю, толерантністю, плюралізмом, та, з іншого боку, еклектичністю, невизначеністю, фрагментарністю та прагматичністю.

Проаналізувавши віровчення таких неорелігійних синкретичних утворень як Церква об'єднання, Віра Бахаї, Велике Біле Братство, Церква Саєнтології та Церква Останнього Заповіту, можна знайти багато спільних елементів. У душі постмодерної епохи, що не терпить абсолютних, беззаперечних істин, а шукає правду у різноманітності («радикальна плюралістичність»), і Церква Муна [6], і Бахаї [2] вказують на необхідності досягнення єдності усього людства, базуючись на визнанні усіх релігійних пророків та на їх спільній ролі задля цієї єдності, щоправда, кожен саме себе бачить останнім із них. У той же час, ці синтетичні неорелігії (і так само це притаманно й Великому Білому Братству) вказують на необхідності поєднання релігії з наукою, що вже зближує їх із Церквою саєнтології, для якої наукові (часто власноінтерпретовані) знання є стрижневими у віровченні [7].

Також вихідним у цих постмодернових неорелігійних утвореннях є принциповий індивідуально-особистісний аспект віри. За їхнім вченням, саме від власних здатностей і зусиль людини залежить не лише індивідуальне удосконалення й спасіння, але й часто спасіння всього світу, чим творча роль віруючого – конкретної людини майже абсолютизується. Тут ми маємо справу з догматами, які відповідають провідним постмодерновим установкам, зокрема, в усіх цих теоретичних розробках поняття Бога фактично замінюється поняттям вищого ступеня розвитку людини. Собі за мету синтетичні течії ставлять повернути цілісність і гармонійність людині, чого, як вони вважають, можна досягти шляхом безпосереднього долучення до джерела істини або ж через використання дієвої методології самовдосконалення [3, с. 219].

Ще однією характерною рисою неорелігій є наявність постійної модернізації, універсалізації та синкретизації як віровчення та культової практики, так і форм діяльності. При цьому підкреслюється, що йде процес перетворення у вищу релігійну віру, яка є всезагальною (універсальною) за змістом та формою, чим і обіцяє універсальний і вищий, «кінцевий» шлях спасіння. При цьому, постмодерністські релігії часто не передбачають доказів або вірогідності свого вчення.

Сьогодні людина сама прагне посісти місце посередника між Божественним та земним, стати межею природного та надприродного, творцем нової реальності. Сучасна постмодерна людина почуває себе цілком самодостатньою. Взаємовідносини між людиною та надприродними силами в

постмодерному суспільстві стають надто особистісними. Оскільки постмодернізм взагалі відкритий масовій культурі, а часом і відвертій комерції, він потурає споживчому мисленню, пропонуючи людям товари на будь-який смак, у тому числі й різноманітні релігійні рухи. Критерієм вибору часто є не тільки здатність вирішити певні духовні проблеми, а й можливість мати вплив у суспільстві чи досягти успіху в бажаних сферах, що й пропонують своїм adeptам творці неорелігій. Таким чином, саме прагматичність та індивідуалізм визначають релігійність доби постмодерну.

Отже, віровчення та діяльність синкретичних неорелігій відображає ряд постмодерністських принципів, зокрема: заперечення абсолютних цінностей; перевага «динамічної зміни» перед «статичною істиною»; спрага релігійного плюралізму – прагнення аби представники інших культур і релігій також знайшли порятунку; атмосфера терпимості та толерантності до послідовників інших віросповідань тощо. Утверджується також динамічність Бога відповідно до запитів сучасної людини, що здатен швидко змінюватися й залучати до партнерства саму людину, яка тепер зважає передусім на власні бажання та потреби, що є відображенням ще одного постмодерного принципу – людиноцентризму. Дотримуючись зазначених засад, синкретичні неорелігії ще довго займатимуть свою нішу у релігійному житті сучасного суспільства.

Література

1. Балагушкин Е.Г. Новые религии как социокультурный и идеологический феномен / Е.Г. Балагушкин // *Общественные науки и современность*. – 1996. – № 5. – С. 90-100.
2. Віра Багаї // *Релігійна панорама*. – 2001. - № 6. – С. 68-76.
3. Вэйз Дж. Э. *Времена постмодерна*. / Вэйз Дж. Э. – М.: Фонд “Лютеранское наследие”, 2002.
4. Дудар Н.П. *Релігійність в українському соціумі: детермінанти і характеристика сучасного стану* : дис. на здобуття наук. ступеня кандидата соц. наук: 09.00.11 / Н.П. Дудар. – К., 2002.
5. Ильин И.П. *Постмодернизм от истоков до конца столетия : эволюция научного мифа* / И.П. Ильин. – М.: Интрада, 1998.
6. Мун С.М. *Учебник Мира во всем мире*. / Мун С.М. – Б.м., б.г.
7. Хаббард Р.Л. *Саєнтологія: основи життя*. / Хаббард Р. Л. – New Era, 1999.